

Н.П. Дяченко, к. держ. упр., доцент
ORCID 0000-0002-4306-7665
e-mail: n.diachenko@ukr.net,

*Київський інститут інтелектуальної
власності та права
Національного університету
«Одеська юридична академія»,*

В.С. Дяченко, к. е. н.
ORCID 0000-0002-0055-9256
e-mail: kiev_dyachenko@ukr.net,
ТОВ «СІЕТ ХОЛДИНГ», м. Київ

ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ СТИМУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

У сучасних умовах глобалізаційних процесів актуальною є потреба в переорієнтації економіки на інноваційну модель розвитку. Законом України «Про інноваційну діяльність» № 40-IV від 04.07.2002 р. (остання редакція 16.10.2012 р.) передбачено нормативно-правове забезпечення у сфері інновацій, розвиток інноваційного потенціалу України, формування національної інноваційної системи, економічну підтримку суб'єктів господарювання всіх форм власності, що реалізують в Україні інноваційні проекти, та підприємств усіх форм власності, які мають статус інноваційних [1].

Необхідність інтенсифікації процесів інноваційного розвитку спонукає підприємства до формування стратегій та впровадження бізнес-моделей інноваційного розвитку шляхом комерціалізації власних наукових розробок чи трансферу технологій. Наразі гостро постає потреба в узгодженні механізмів взаємодії всіх суб'єктів у сфері інноваційної діяльності.

Проблеми формування державної інноваційної системи в Україні досліджують О. Зінченко, А. Поручник, С. Тютюнник, Г. Швець, А. Яковлева та ін.

Особливостям організації та управління інноваційними процесами на підприємствах присвячено роботи Н. Волинської, В. Ляшенка, І. Підоричевої, І. Петрової, Г. Ульянової та ін.

Теоретичні основи формування інноваційного потенціалу та методичні аспекти оцінки інноваційної діяльності, зокрема про-

© Н.П. Дяченко,
В.С. Дяченко, 2020

мислових підприємств, розглянуто у працях вітчизняних науковців, таких як: Г. Єршова, О. Захаркін, О. Семенюк, С. Ушеренко, Л. Федулова та ін.

Незважаючи на значний обсяг досліджень із даної проблематики, наразі спостерігається зменшення кількості підприємств / установ / організацій, які здійснюють науково-дослідну діяльність. Така сама тенденція стосується й інноваційних підприємств.

Метою статті є дослідження стану та тенденцій інноваційної діяльності вітчизняних підприємств.

У сучасних умовах господарювання інновації виступають одним із ключових чинників, що визначають перспективи соціального та економічного розвитку. В Україні необхідність формування засад сталого економічного зростання на базі інноваційних розробок є надзвичайно актуальною, оскільки інноваційна діяльність являє собою механізм формування економічно сталого розвитку промислових підприємств шляхом удосконалення існуючих виробничих процесів, підвищення ефективності всіх аспектів виробничої та господарської діяльності, виявлення латентних та впровадження нових перспективних форм і напрямів ведення бізнесу як запоруки набуття нових і збереження вже існуючих конкурентних переваг, ключовою передумовою умовою забезпечення яких є здатність до продукування, упровадження, капіталізації власних інновацій і трансферу технологій.

Очевидні переваги застосування новітніх досягнень науки в повсякденній діяльності вітчизняних підприємств спонукають сучасних підприємців нарощувати інноваційний потенціал, який априорі є визначальним чинником забезпечення ефективності діяльності підприємства, економічного зростання, поліпшення якості продукції, економічного використання ресурсів, запобігання екологічним наслідкам індустріалізації.

Системоформуючим науково-практичним завданням, що постає перед вітчизняною економічною наукою і потребує невідкладного розв'язання, є необхідність створення ефективного, адекватного сучасним вимогам організаційно-економічного механізму розвитку інноваційного підприємництва. А відтак, особливої ваги сьогодні набувають наукові розробки щодо переведення економіки України на інноваційну модель розвитку шляхом комплексної ідентифікації гальмуючих чинників інтенсифікації інноваційного процесу, їх нейтралізації чи передбачення та усунення їх негативних наслідків з урахуванням переваг умов транзитивної економіки.

З метою реалізації переходу до інноваційного зростання Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 10.07. 2019 р. № 526-р затверджено Стратегію розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року, якою передбачено «започаткувати комунікаційний механізм технологічних платформ, де бізнес і держава можуть стати потенційними замовниками інновацій: з одного боку, бізнес та держава роблять заявку на розв'язання їх проблем, а з іншого – науковці, студенти, винахідники пропонують інноваційні рішення, які надалі масштабуються і стають основою для власного інноваційного бізнесу» [2].

Водночас, відповідно до інформації Державної служби статистики України [3], упродовж 2010-2019 рр. відбулося скорочення чисельності виконавців НДР на 56,6% та кількості організацій, що здійснювали НДР, на 27%.

Збільшення витрат на виконання наукових досліджень і розробок (8107,1 млн грн у 2010 р. та 17254,6 млн грн у 2019 р.) відбулося внаслідок інфляційних процесів (зростання курсу долара, знецінення гривні). У доларовому еквіваленті за цей період часу фінансування скоротилося на 34,3%, що вказує на нагальну потребу в модернізації державної інноваційної політики.

Така сама тенденція зменшення кількості спостерігалась і стосовно інноваційно активних підприємств, які, крім НДР, займаються іншими видами інноваційної діяльності, що передбачає придбання нових технологій (у тому числі права власності на корисні моделі, промислові зразки, винаходи, а також ліцензій на використання зазначених об'єктів), обладнання, машин, здійснення капітальних витрат, пов'язаних з упровадженням інновацій тощо.

Упродовж 2010-2019 рр. має місце тенденція зменшення кількості інноваційних підприємств. Зокрема, у 2019 р. таких підприємств на 55,5% менше, ніж у 2012 р. (рис. 1).

Відповідно до частини п'ятої ст. 5 Закону України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» Постановою Кабінету Міністрів України № 1056 від 38.12.2016 р. «Деякі питання визначення середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності загальнодержавного рівня на 2017-2021 роки» затверджено середньострокові пріоритетні напрями інноваційної діяльності загальнодержавного рівня на 2017-2021 рр. Ці заходи сприяли стабілізації ситуації та збільшенню кількості інноваційних підприємств протягом 2018-2019 рр. і має стати початком оновлення підприємствами інноваційної діяльності.

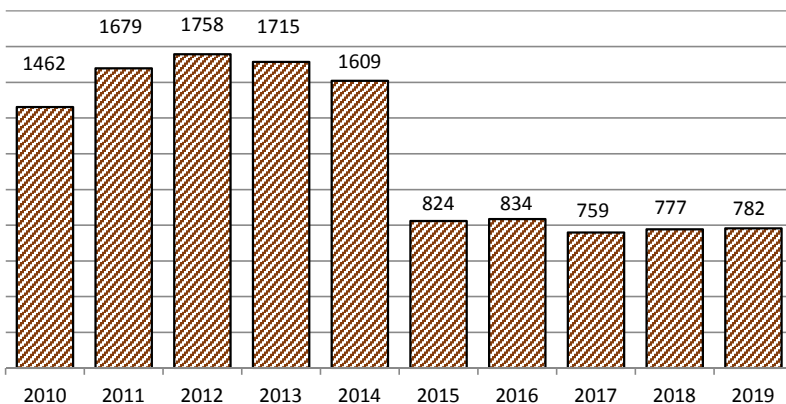

Рис. 1. Динаміка змін кількості інноваційно активних підприємств упродовж 2010-2019 років.
(сформовано авторами на основі джерела [3])

Динаміку змін витрат підприємств на інноваційну діяльність за 2010-2019 рр. відображено на рис. 2. Збільшення витрат у 2015 р. відбулося у зв'язку з інфляційними процесами. Починаючи з 2011 р. спостерігається зменшення витрат підприємств (у млн дол.) на інноваційну діяльність, з 2018 р. проявляється тенденція до зростання, однак обсяги фінансування не досягають рівня 2010 р.

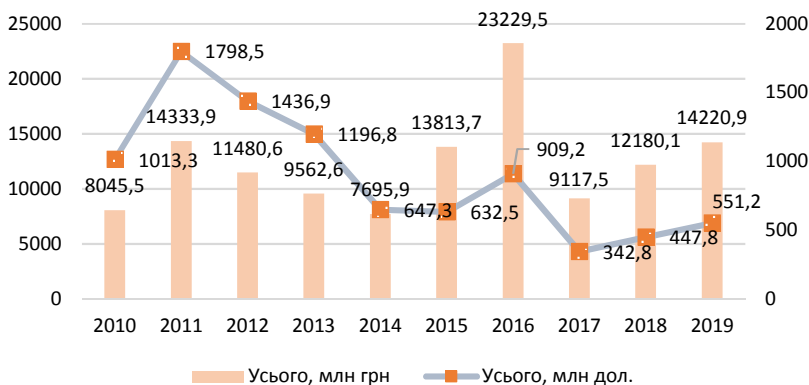

Рис. 2. Динаміка змін витрат підприємств на інноваційну діяльність протягом 2010-2019 рр.
(сформовано на основі джерела [3])

Україна має потужний інтелектуальний потенціал, про що, зокрема, свідчить статистика впровадження інновацій (продукції та/чи технологічних процесів) у 2019 році, відповідно до якої найбільшу кількість упроваджень здійснено підприємствами Києва та Київської області (сумарно 128).

Високий показник упроваджень в Харківській (111), Дніпропетровській (50) та Запорізькій (43) областях (рис. 3):

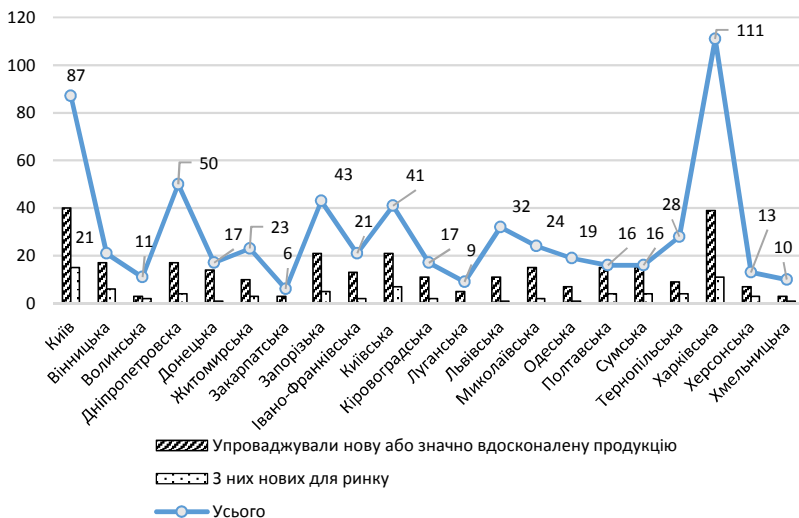

Рис. 3. Кількість упроваджених інновацій (продукції та/чи технологічних процесів) по регіонах у 2019 р. (сформовано на основі джерела [3])

Загалом 687 промислових підприємств України у 2019 р. впровадили 336 інновацій, з них 90 – нових для ринку.

З метою формування передумов інтенсифікації інноваційної діяльності в Україні доцільно запозичити досвід країн ЄС – збільшення частки ВВП, яка виділяється для фінансування науково-дослідної діяльності (рис. 4).

Активність інноваційної діяльності підприємства, детермінуючи його інноваційний потенціал [4], є передумовою формування засад сталого економічного розвитку – світоглядної, політичної та практичної моделі державного розвитку.

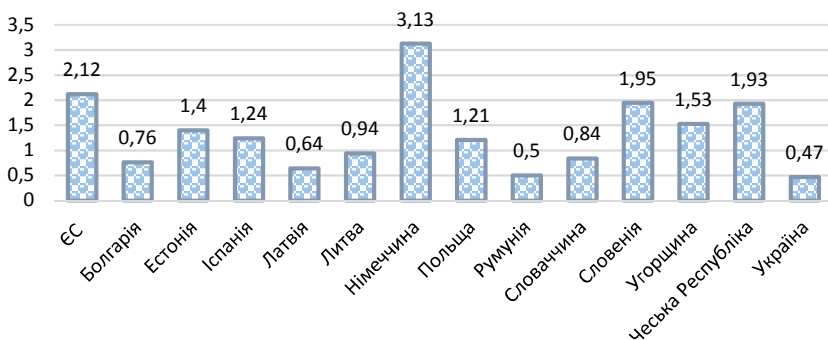

Рис. 4. Частка витрат на виконання НДР у ВВП у 2018 р. (сформовано на основі джерела [3])

Висновки. Маючи потужний інтелектуальний потенціал і необхідне для переходу економіки країни на інноваційний шлях розвитку нормативно-правове забезпечення, Україна, відповідно до рейтингу European Innovation Scoreboard 2020 [5], щорічно погіршуючи рейтингові оцінки, у 2019 р. посіла 36 місце.

Інтенсифікація механізмів системного зростання інноваційного потенціалу в підприємницькій діяльності, зокрема шляхом об'єднання бізнес-студій, бізнес-інкубаторів, наукових парків, індустріальних парків/технопарків у систему «інноваційного ліфта» [6] та імпаکت-інвестування (*impact investment*), забезпечить, окрім економічного, обов'язкове досягнення позитивного соціального ефекту, що сприятиме формуванню засад сталого розвитку та конкурентоспроможності національної економіки.

Література

1. Про інноваційну діяльність: Закон України № 40-IV від 04.07.2002 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text>.
2. Стратегія розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-%D1%80#Text>.
3. Інноваційна діяльність промислових підприємств. Статистична інформація. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
4. Захаркін О. О. Інноваційна діяльність підприємства: теоретичний аспект. URL: https://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2013-4_0-pages-274_280.pdf.
5. European Innovation Scoreboard 2020. URL: https://interactive-tool.eu/EIS/EIS_2.html.
6. Ляшенко В. І., Підоричева І. Ю., Петрова І. П. «Інноваційний ліфт» як інструмент стимулювання нових видів діяльності в малому бізнесі Донбасу. Економічний вісник Донбасу. 2017. № 3 (49). С. 11-24.

References

1. Pro innovatsiinu diialnist. Zakon Ukrainy № 40-IV vid 4.07.2002 r. [About innovative activity. Law of Ukraine № 40-IV of July 4, 2002]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text> [in Ukrainian].
2. Stratehiia rozvytku sfery innovatsiinoi diialnosti na period do 2030 roku [Strategy for the development of innovation for the period up to 2030]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-%D1%80#Text> [in Ukrainian].
3. Innovatsiina diialnist promyslovykh pidpriemstv. Statystychna informatsiia [Innovative activity of industrial enterprises. Statistical information]. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua/> [in Ukrainian].
4. Zakharkin, O. O. Innovatsiina diialnist pidpriemstva: teoretychnyi aspekt [Innovative activity of the enterprise: theoretical aspect]. Retrieved from https://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2013-4_0-pages-274_280.pdf [in Ukrainian].
5. European Innovation Scoreboard 2020. Retrieved from https://interactive.tool.eu/EIS/EIS_2.html.
6. Liashenko, V. I., Pidorycheva, I. Yu., Petrova, I. P. (2017). «Innovatsiinyi lift» yak instrument stymulivannia novykh vydiv diialnosti v malomu biznesi Donbasu ["Innovative elevator" as a tool to stimulate new activities in small business in Donbass]. *Ekonomichnyi visnyk Donbasu – Economic Herald of the Donbas*, 3 (49), pp. 11-24 [in Ukrainian].

Надійшла до редакції 16.11.2020 р.